

POSTANOWIENIE

Dnia 15 stycznia 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Andrzej Siuchniński (przewodniczący)

SSN Przemysław Kalinowski (sprawozdawca)

SSN Małgorzata Wąsek-Wiaderek

Protokolant Małgorzata Sobieszczańska

przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Roberta Tarsalewskiego,
w sprawie **Z. L.**

w przedmiocie stwierdzenia prawnej dopuszczalności przekazania ściganego
chińskim organom wymiaru sprawiedliwości

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na rozprawie

w dniu 15 stycznia 2021 r.,

kasacji, wniesionej przez Rzecznika Praw Obywatelskich

od postanowienia Sądu Apelacyjnego w (...)

z dnia 10 sierpnia 2020 r., sygn. akt II AKz (...)

utrzymującego w mocy postanowienie Sądu Okręgowego w W.

z dnia 8 maja 2020 r., sygn. akt VIII Kop (...),

**uchyla zaskarżone postanowienie i sprawę Z. L. przekazuje
Sądowi Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania w
postępowaniu odwoławczym.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w W. zaskarżonym postanowieniem z dnia 8 maja 2020 r. stwierdził prawną dopuszczalność wydania L. Z. – obywatela Szwecji — władzom Chińskiej Republiki Ludowej w celu przeprowadzenia przeciwko niemu postępowania karnego o czyn przewidziany w art. 224 kodeksu karnego Chińskiej Republiki Ludowej, stanowiący odpowiednik art. 286 § 1 polskiego

kodeksu karnego w zb. z art. 270 § 1 k.k. w zw. z art. 294 § 1 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k.

Zażalenie na to orzeczenie złożył obrońca ściganego zarzucając Sądowi I instancji obrazę prawa procesowego mającą wpływ na jego treść, a to:

1. art. 604 § 1 pkt 7 k.p.k. w zw. z art. 7 k.p.k. w zw. z art. 4 k.p.k. w zw. z art. 410 k.p.k. w zw. z art. 5 § 2 k.p.k. poprzez przyjęcie, iż:

- wyjaśnienia ściganego Z. L. w powiązaniu z treścią zeznań świadka C. Y. oraz zawartością złożonych do akt sprawy fotografii spotkań ściganego w ramach wspólnoty F. G. nie wskazują na „wyróżniający się” udział ściganego w tym ruchu, a jedynie sympatyzowanie z nim, podczas gdy merytoryczna i zarazem logiczna analiza wskazanych dowodów wskazuje na ewidentny, oczywisty i zarazem aktywny udział ściganego w życiu w/w wspólnoty na terenie Królestwa Szwecji i to w stopniu oczywiście jawnym i zarazem zarejestrowanym przez władze Chińskiej Republiki Ludowej;

- wyjaśnienia ściganego złożone przed Prokuratorem w dniu 18 marca 2020 r. nie zawierały informacji o działalności ściganego we wspólnocie F. G. pomimo, że w ich przebiegu nie był on pytany o żadną działalność religijną bądź quasi religijną, zwłaszcza na terenie Szwecji, którego jest obywatelem, a sama czynność przesłuchania odbyła się w obecności tłumacza nielegitymującego się kwalifikacjami tłumacza przysięgłego bądź biegłego sądowego w tym zakresie;

2. błąd w ustaleniach faktycznych polegający na tym, iż Sąd I instancji w oparciu o zgromadzony materiał dowodowy błędnie przyjął, że „nawet przy założeniu, że ścigany miałby jakiegokolwiek kłopoty za powiązanie z ruchem F. G., brak jest jakichkolwiek podstaw do uznania, że zostałby za to ukarany, a tym bardziej skazany na karę śmierci”, podczas gdy stanowisko władz chińskich wyrażone w dniu 5 marca 2020 r. i zarazem przedłożone do akt sprawy bez najmniejszych wątpliwości interpretacyjnych definiuje ruch w F. G. „jako organizację nielegalną (...), tworzącą niszczące ugrupowanie buntownicze (...) za przynależność do której grozi kara pozbawienia wolności włącznie do kary dożywotniego pozbawienia wolności, a nadto zarówno osobowe źródła dowodowe w niniejszej sprawie jak również

odnośne raporty organizacji obrony praw człowieka zaświadczać jednoznacznie, iż obecny status jawnych członków F. G. w tym osoby ściganego w istocie bez żadnych wątpliwości wskazuje na konkretne, zindywidualizowane i realne narażenie go na stosowanie wobec niego przez władze ChRL niedozwolonych praktyk w postaci torturowania, bezprawnego pozbawienia wolności w warunkach realnie zagrażających życiu czy wreszcie bezprawnego pobierania narządów do transplantacji, a nadto pozbawienie go prawa do rzetelnego procesu, wykonywania praktyk religijnych oraz prawa do swobodnego wyrażania poglądów oraz wolności i prawa do stowarzyszania się, a więc sytuacji podlegających ochronie regulacji Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, w szczególności opisanych dyspozycją art. 3, 6, 9, 10, 11 oraz 14 Konwencji, które stanowią materialną podstawę uznania niedopuszczalności wydania ściganego państwu wzywającemu w oparciu o art. 604 pkt 6 i pkt 7 k.p.k.

Podnosząc powyższe skarżący wniósł o zmianę zapadłego postanowienia i stwierdzenie prawnej niedopuszczalności wydania osoby ściganego na teren ChRL względnie jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Postanowieniem z dnia 10 sierpnia 2020 r., sygn. akt II AKz (...), Sąd Apelacyjny w (...), po rozpoznaniu zażalenia wniesionego przez obrońcę ściganego na postanowienie Sądu Okręgowego w W. z dnia 8 maja 2020 r., sygn. akt VIII Kop (...) w przedmiocie stwierdzenia prawnej dopuszczalności wydania ściganego, na podstawie art. 437 § 1 k.p.k. utrzymał w mocy zaskarżone postanowienie.

Obecnie, postanowienie Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 10.08.2020 r., sygn. akt II AKz (...), utrzymujące w mocy postanowienie Sądu Okręgowego w W. z dnia 8.05.2020 r., sygn. akt VIII Kop (...), stwierdzające prawną dopuszczalność wydania Z. L. Chińskiej Republice Ludowej, na podstawie art. 521 § 1 k.p.k. zaskarżył na korzyść Z. L. Rzecznik Praw Obywatelskich, który zarzucił rażące i mogące mieć istotny wpływ na treść orzeczenia naruszenie prawa procesowego, a mianowicie art. 433 § 1 k.p.k. w zw. z art. 440 k.p.k., polegające na tym, że Sąd II instancji rozpoznając zażalenie obrońcy Z. L., nie wyszedł poza granice zaskarżenia i podniesionych zarzutów i utrzymał w mocy rażąco niesprawiedliwe orzeczenie

Sądu I instancji, bowiem zapadło ono z oczywistym naruszeniem prawa procesowego, tj. art. 366 § 1 k.p.k., polegającym na braku wyjaśnienia wszystkich istotnych okoliczności, dotyczących prawnej i faktycznej możliwości zredukowania w Chinach kary dożywotniego pozbawienia wolności, w przypadku jej orzeczenia wobec ściganego, których wyjaśnienie mogłoby finalnie doprowadzić do odmiennego rozstrzygnięcia co do istoty sprawy.

W konkluzji, skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania w postępowaniu odwoławczym.

Kasację Rzecznika Praw Obywatelskich poparł prokurator Prokuratury Krajowej obecny na rozprawie kasacyjnej.

Sąd Najwyższy zważył co następuje.

Kasacja wniesiona przez Rzecznika Praw Obywatelskich zasługiwała na uwzględnienie. Podzielić trzeba pogląd skarżącego, który w swoim zarzucie odwołał się do treści art. 433 § 1 K.p.k. w zw. z art. 440 k.p.k. W świetle pierwszego z powołanych przepisów istnieje możliwość wyjścia przez sąd II instancji poza granice środka odwoławczego, w sytuacji, gdy jest to przewidziane przez ustawę. Jedną z takich sytuacji przewiduje art. 440 k.p.k., w świetle którego, jeżeli utrzymanie orzeczenia w mocy byłoby rażąco niesprawiedliwe, podlega ono, co do zasady, zmianie na korzyść oskarżonego niezależnie od granic zaskarżenia i podniesionych zarzutów albo uchyleniu (w postępowaniu kasacyjnym – w zw. z art. 537 k.p.k.). Nie budzi też wątpliwości teza skarżącego co do tego, że treść powołanych przepisów uzasadnia przekonanie, iż możliwość wyjścia poza granice środka odwoławczego w pewnych okolicznościach, przeradza się w obowiązek takiego postąpienia. Nawet jeżeli zakres środka odwoławczego wniesionego od orzeczenia Sądu I instancji nie w pełni wyczerpuje zagadnienia, których analizą powinien zająć się sąd odwoławczy, to konieczność osiągnięcia stanu sprawiedliwości orzeczenia utrzymującego w mocy rozstrzygnięcie Sądu I instancji, nakazuje poszerzenie z urzędu granic orzekania odwoławczego.

Taka właśnie sytuacja zaistniała w niniejszej sprawie, gdzie Sąd Apelacyjny w (...) przeprowadzał kontrolę prawidłowości decyzji Sądu I instancji o uwzględnieniu wniosku Chińskiej Republiki Ludowej o wydanie obywatela Szwecji

Z. L., w związku z postępowaniem, które zostało wszczęte przeciwko niemu. Przedmiotem procesu ekstradycyjnego toczącego się już dwukrotnie przed Sądami Okręgowym i Apelacyjnym w (...) jest zagadnienie dopuszczalności wydania osoby ściganej do Chińskiej Republiki Ludowej. W wyniku dotychczasowych czynności poczyniono szereg ustaleń istotnych z punktu widzenia końcowego rozstrzygnięcia. Nie budzą wątpliwości przesłanki formalne wniosku i oświadczenia państwa wnioskującego o wydanie Z. L., omówione szczegółowo przez sąd *meriti*. Jednak z orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka jednoznacznie wynika, że udzielenie przez państwo wnioskujące o ekstradycję tzw. gwarancji (zapewnienia) przestrzegania praw człowieka nie skutkuje automatycznie eliminacją ryzyka narażenia osoby wydanej na złe traktowanie. Udzielone gwarancje powinno się oceniać m.in. przez pryzmat tego, czy w państwie wnioskującym istnieje efektywny system ochrony przed torturami, czy państwo to jest gotowe współpracować w tym względzie z międzynarodowymi organami monitorującymi oraz czy przejawia wolę skutecznego ścigania winnych złego traktowania (por. wyrok ETPC z dnia 15 maja 2012 r. Labsi p. Słowacji, skarga nr 3309/08).

Dodatkowym elementem, który trzeba uwzględnić w rozważaniach prowadzonych na gruncie przedmiotowego postępowania o wydanie ściganego Z. L., jest brak umowy ekstradycyjnej obowiązującej między Rzeczpospolitą Polską i Chińską Republiką Ludową. W tych warunkach realizacja zapewnień złożonych przez państwo wzywające jest ograniczona z natury rzeczy i nie ma realnego wsparcia w zobowiązaniach wynikających z zapisów umowy.

Przedmiotem zastrzeżeń Rzecznika Praw Obywatelskich w niniejszej sprawie jest prawidłowość oceny przesłanek determinujących stwierdzenie prawnej dopuszczalności wydania osoby ściganej Z. L. w kontekście braku uzyskania od państwa wnioskującego poszerzonych informacji na temat kształtu i zasad funkcjonowania instytucji warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbycia reszty kary pozbawienia wolności w wypadku skazania na karę dożywotniego pozbawienia wolności za przestępstwo przeciwko mieniu.

Stosownie do dyspozycji art. 604 § 1 pkt 5 i 7 k.p.k. bezwzględными przesłankami negatywnymi wydania osoby ściganej są sprzeczność z prawem

polskim oraz uzasadniona obawa, że w państwie żądającym wydania może dojść do naruszenia wolności i praw osoby wydanej.

Jest oczywiste, że system kształtowania zasad odpowiedzialności karnej i rozwiązania szczegółowe przyjęte w jego ramach, są sprawą autonomiczną każdego państwa i poza uregulowaniami o zasięgu międzynarodowym nie sposób narzucać państwom trzecim ograniczeń lub wymagań w tym obszarze.

Sytuacja nabiera jednak innego wymiaru, gdy w postępowaniu ekstradycyjnym prowadzonym przed sądem państwa należącego do Unii Europejskiej, dochodzi do rozpoznania wniosku o wydanie obywatela innego państwa unijnego – na żądanie państwa trzeciego, nienależącego do Unii Europejskiej. W wypadku, gdy państwo trzecie skierowało do państwa należącego do Unii Europejskiej wnioski o ekstradycję innego państwa członkowskiego, to pierwsze państwo członkowskie powinno rozpatrzyć, czy ekstradycja nie naruszy praw wskazanych w art. 19 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej (por. wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 6 września 2016 r., C-182/15).

Dopuszczalność wydania osoby ściganej trzeba wtedy ocenić przez pryzmat reguł obowiązujących w ramach porządku prawnego ukształtowanego przez prawo unijne i orzecznictwo trybunałów UE. Sformułowana w art. 19 KPP zasada zakazująca wydania w drodze ekstradycji osoby ściganej w sytuacji, gdy groziłoby jej niebezpieczeństwo zastosowania względem niej tortur lub innego niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, jest wyrazem decyzji interpretacyjnych międzynarodowych organów sądowych, w szczególności ETPCz. Zakaz wydania w sytuacji ryzyka wystąpienia tortur lub innego niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania ma charakter bezwzględny i nie może być uchylony na mocy decyzji państwa.

Istotnym aspektem niniejszej sprawy jest problematyka kary dożywotniego pozbawienia wolności, jaka zgodnie z prawem karnym ChRL jest przewidziana w sankcji za przestępstwo zarzucane ściganemu Z. L. Pomijając nawet trudno akceptowalny poziom tłumaczenia urzędowej korespondencji prowadzonej przez organy dwóch państw (nie wiadomo, czy zapis o niewymierzeniu ściganemu Z. L. w przyszłości kary dożywotniego pozbawienia wolności jest oficjalną deklaracją państwa chińskiego, czy niedoskonałością przekładu) – kara dożywotniego

pozbawienia wolności, zwłaszcza przewidziana za przestępstwa przeciwko mieniu, jest trudno akceptowalna w porządku prawnym Unii Europejskiej z uwagi na swój bezterminowy charakter. Wprawdzie, w praktyce przyjmuje się, że treść art. 3 EKPC nie uniemożliwia odbywania kary dożywotniego pozbawienia wolności w całości, ale zakazuje, aby była to kara nieredukowalna *de iure i de facto* (por. wyrok ETPCz z dnia 4 września 2014 r. Trabelsi p. Belgii 140/10. Zatem, nawet w wypadku ciężkich przestępstw kryminalnych jej stosowanie wymaga wykazania, że istnieją realne możliwości ograniczenia jej trwale izolacyjnego statusu i przekształcenia w karę terminową.

Kierunek wykładni art. 3 EKPC, stanowiącego, iż nikt nie może być poddany torturom ani nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, dokonywanej przez ETPCz i przyjmującej, że orzeczenie wobec jednostki kary dożywotniego pozbawienia wolności jest prawnie dopuszczalne tylko wówczas, gdy tego rodzaju kara jest prawnie i faktycznie redukowalna, jest prezentowany w kolejnych orzeczeniach (por. np. wyrok z dnia 12.03.2019 r. w sprawie Petukhov przeciwko Ukrainie, nr skargi 41216/13, tezy 168 - 187 i przytoczone tam orzecznictwo).

Wymagania powyższe, obowiązujące w ramach wspólnoty europejskiej, w sposób oczywisty przekładają się na obowiązki sądów unijnych orzekających o dopuszczalności ekstradycji osób ściganych przez państwa trzecie. Dlatego też zagadnienie prawnych i rzeczywistych możliwości przekształcenia kary dożywotniego pozbawienia wolności w karę terminową, ma zasadnicze znaczenie oraz wymaga szczególnie precyzyjnej analizy. Przesłanek do oceny w tym zakresie powinny dostarczyć informacje przekazane przez państwo ścigające. Sąd I instancji podjął wysiłki zmierzające do tego celu i uzyskał pewną ilość istotnych danych, głównie o prawnych zasadach przekształcenia kary dożywotniego pozbawienia wolności w karę o oznaczonym czasowo wymiarze, które są przewidziane w kodeksie karnym Chińskiej Republiki Ludowej. Odnotować trzeba, że możliwość taką przewidziano w art. 81 już po odbyciu kary 13 lat pozbawienia wolności (w polskim Kodeksie karnym – art. 78 § 3 – wymagane jest odbycie kary 25 lat pozbawienia wolności).

Trzeba jednak zgodzić się ze skarżącym, że nadal nie została wyjaśniona bardziej konkretna i praktyczna strona realizacji uprawnienia przewidzianego w art. 81 kodeksu karnego ChRL, a zwłaszcza realne możliwości i zasady korzystania z tej instytucji prawa materialnego. Trafna jest też uwaga, że skazany na karę dożywotniego pozbawienia wolności ma prawo od początku znać warunki, jakie musi spełnić aby ubiegać się o warunkowe przedterminowe zwolnienie, kiedy może zostać przeprowadzona kontrola wymierzonej mu kary, kiedy może złożyć wniosek w tej sprawie, jaki organ podejmuje decyzję, czy istnieją w tej materii środki zaskarżenia dostępne zainteresowanemu. W wypadku, gdy prawo krajowe nie przewiduje mechanizmu czy możliwości kontroli kary dożywotniego pozbawienia wolności, niezgodność z art. 3 Konwencji pojawia się już w chwili nałożenia tej kary, a nie na etapie jej wykonywania (por. powołany wyrok ETPC z dnia 4 września 2014 r.).

Z punktu widzenia wymagań wynikających z art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, dla oceny dopuszczalności wydania obywatela Unii Europejskiej niezbędne jest zatem uzyskanie bardziej konkretnych informacji na temat rzeczywistego funkcjonowania instytucji warunkowego przedterminowego zwolnienia w Chińskiej Republice Ludowej. Chodzi zwłaszcza o takie zagadnienia, jak:

- możliwość i warunki wystąpienia skazanego o zastosowanie wobec niego tej instytucji,
- istnienie formalnych przesłanek ubiegania się o warunkowe przedterminowe zwolnienie,
- przekazanie skazanemu na początku odbywania kary informacji o warunkach jej terminowego przekształcenia,
- rodzaj i strukturalno-organizacyjne usytuowanie organu decydującego o warunkowym przedterminowym zwolnieniu,
- możliwość i tryb odwołania od decyzji w tym przedmiocie,
- istnienie sądowej drogi zaskarżania decyzji o warunkowym przedterminowym zwolnieniu,
- istnienie ograniczeń w ponownym ubieganiu się o zastosowanie przedmiotowej instytucji,

- liczbowy lub statystyczny poziom stosowania warunkowego przedterminowego zwolnienia w praktyce penitencjarnej w Chińskiej Republice Ludowej, zwłaszcza w odniesieniu do sprawców skazanych na karę dożywotniego pozbawienia wolności za przestępstwa przeciwko mieniu.

Wyjaśnienie tych – przykładowo wskazanych okoliczności, mających istotne znaczenie dla poznania warunków rzeczywistej redukowalności kary dożywotniego pozbawienia wolności (stosownie do oczekiwań wynikających z orzecznictwa ETPCz) – jest niezbędne z punktu widzenia możliwości prawidłowego dokonania oceny, czy za czyn zarzucony Z. L. nie grozi mu niehumanitarne lub poniżające ukaranie w rozumieniu art. 3 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, a jeżeli tak, to czy występuje obawa naruszenia tego przepisu w stopniu uzasadniającym odmowę wydania ściganego państwu wzywającemu, niebędącemu stroną tej Konwencji.

Podzielić przy tym należało pogląd wyrażony w postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 6 listopada 2018 r., IV KK 190/18, że *„ani względ na domniemanie dobrej wiary państw /.../, ani też względ na /.../ zasadę wzajemności, nie zwalnia sądu od przeprowadzenia rzetelnego, realizującego standard sprawiedliwości proceduralnej postępowania ekstradycyjnego. W każdej rozpoznawanej sprawie ekstradycyjnej niezbędne jest wykazanie, czy nie zachodzą przeszkody ekstradycyjne z art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i art. 604 § 1 pkt 5 i 7 Kodeksu postępowania karnego”*.

W tym kontekście z pola widzenia sądu orzekającego nie może umknąć informacja udzielona przez państwo wzywające, potwierdzająca istnienie w Chińskiej Republice Ludowej ustawowych uregulowań przewidujących ściganie i odpowiedzialność karną z tytułu zaangażowania w działalność wspólnoty F. G., w której wspieranie zaangażował się Z. L. podczas pobytu na terenie Szwecji. Nawet jeżeli, jak argumentuje Sąd Apelacyjny, postępowanie karne wszczęte wobec Z. L. nie jest motywowane obecnym wspieraniem przez niego w/w wspólnoty, to z punktu widzenia dopuszczalności ekstradycji nie jest obojętne, że w państwie wzywającym obowiązują normy przewidujące odpowiedzialność karną z tytułu przynależności do ruchu o charakterze filozoficzno-religijnym.

Bez uzyskania wiedzy na temat wymienionych wcześniej zagadnień związanych z wykonaniem kary dożywotniego pozbawienia wolności oraz uwzględnienia ostatnio wskazanej okoliczności, orzekanie o istnieniu prawnych przesłanek uzasadniających opinię o dopuszczalności wydania ściganego Z. L. organom wymiaru sprawiedliwości Chińskiej Republiki Ludowej – należało uznać za przedwczesne.

W toku ponownego postępowania odwoławczego, Sąd Apelacyjny uwzględni powyższe zapatrywania, rozważy możliwość uzupełnienia informacji istotnych z punktu widzenia kontroli instancyjnej oraz oceny dopuszczalności wydania obywatela Szwecji Z. L. organom Chińskiej Republiki Ludowej i przedstawi stosowną argumentację w uzasadnieniu swego rozstrzygnięcia.

Mając to wszystko na uwadze Sąd Najwyższy postanowił, jak na wstępie.